

De Firma S. Dondorp – Hoeden en Petten en ...

Een inblik in het bedrijf van onze voorouders: het voegt zoveel toe aan hun gestalte. Soms werkten hele gezinnen, zelfs families, in zo'n onderneming mee. In 2009 passeerde in *Misjpoke* al een aantal artikelen over familiebedrijven de revue, onder de titel *Zusters van IJzer*. Deze drie zusters Sturkop hadden nog zeven andere broers en zussen, onder wie de betovergrootvader van de schrijver: Mozes Koopman Sturkop. In zijn gezin kwam dochter Esther ter wereld, die zich in 1869 in de echt verbond met Isaac Dondorp.

Dit nieuwe artikel toont ons hoe de familie Dondorp er in de Amsterdamse binnenstad een bedrijf en een winkel op nahield, waaraan naar alle waarschijnlijkheid een groot deel van het gezin Dondorp-Sturkop was verbonden. Veel genealogen zullen de ervaring herkennen: de schrijver kon in zijn jeugd tijdens zijn vele wandelingen over de Nieuwendijk niet bevroeden dat zijn familie daar ooit woonde en een hoedenwinkel had.

Het begon met Isaacs vader, Salomon Dondorp. Veel wijst er op dat ook binnen Salomons ouderlijk gezin hoofddeksels werden gefabriceerd, want over een broer van hem weten wij dat hij, net als Salomon zelf, *petjes-maker* was. Salomon werd in 1811 in Haarlem geboren, maar vestigde zich al op jonge leeftijd in Amsterdam. Daar trouwde hij in 1834 met Jetta van Berenstein. (Deze achternaam is in uiteenlopende vormen aan deze familie verbonden; dit suggereert onderlinge familiebanden, die echter buiten het kader van dit artikel vallen.) Van Salomon en Jetta zijn slechts twee kinderen bekend: Schoontje (1838) en Isaac (1840). Isaac, de latere echtgenoot van Esther Sturkop, nam het bedrijf van zijn vader over. Daarin speelde overigens eveneens Schoontje's gezin een rol.

Laten we niet op de gebeurtenissen vooruit lopen en beginnen met de eerste concrete sporen van de onderneming. In 1842 (waarschijnlijk al eerder) voorzag Salomon, zoals blijkt uit de onderstaande advertentie, in de Hoogstraat al in het levensonderhoud met wat toen nog een thuisbedrijf zal zijn geweest. Het is de vraag of van meet af aan rechtstreeks aan het publiek werd verkocht, want hij richtte zich tot winkeliers. Hen werd een ruime keuze uit modepetten en reismutsen in het vooruitzicht gesteld. In datzelfde jaar meldde de *Petten en Reis-Mutsen Fabriek van S. Dondorp* dat door *bijzondere oplettendheid ten spoedigste alle soort mode-petten en reis-mutsen worden gemaakt, ook alle Kleuren Paardeharen en Stoffen petten voor*

Oost- en West-Indië¹. En uiteraard wederom *tot zeer lage prijzen*. In één zin wordt hiermee nogal wat informatie verstrekt, ook over de omstandigheden en gebruiken in die jaren. Zo zien wij dat er voldoende klandizie was van reizigers naar de koloniën. En dat het zaak was zich voor zo'n tocht met een modieus hoofddekseel te tooien.

Berigt aan HH. Winkeliers
Bij S. **DONDORP**, *Fabriekant in Petten en Reismutsen,*
2de Hoogstraat, N°. 20, te AMSTERDAM.
Is in voorraad eene sortering van nette en met smaak bew^{er}kte
MODE-PETTEN en **REISMUTSEN**, tot zeer lage Prijzen.
P.S. gelieve op Naam en Woonplaats te letten. (17459)

De oudste aangetroffen annonce van Dondorp (1842)

Kennelijk werd er wel eens gesjoemeld, altijd door anderen natuurlijk. Zo waarschuwde Salomon in 1846 *een ieder geene gelden of goederen op zijnen Naam af te geven zonder Eigenhandig Geteekende Briefjes, zullende anders niet valideren*. Inmiddels was de fabriek verplaatst naar de Oudezijds Achterburgwal.

Het kon niet altijd goed gaan. Eind 1852 werd Salomon Dondorp failliet verklaard. Hij woonde in die dagen in de Warmoesstraat; kennelijk was het verplaatsen van de fabriek naar de Oudezijds aanleiding geweest om ook de woning in de Hoogstraat te verlaten. Maar Salomon kwam er weer bovenop, deze keer met een compagnon.² In maart 1854, nog geen anderhalf jaar na het faillissement, openden zij een nieuwe zaak, aan de Nieuwendijk 209 (toen nog H42), waar zij vele decennia zouden blijven. Behalve de welbekende pettenfabriek was op dit nieuwe adres nu ook een herenkledingmagazijn gevestigd. Kort daarop riep men de *geachte stadsgenoten* op een bezoek aan hun nieuwe winkel te brengen. In welgekozen bewoordingen, want in die tijd werd de klant nog uitbundig tot koning verklaard.

Rond 1850 heerste een ware hausse in de modellen waarmee men het hoofd kon tooien.³ Struisvogelveren, geborduurde linten en kunstbloemen versierden de hoed, die met keelbanden onder de kin werd vastgezet. (Dat huisvlijt in het werk werd gesteld ten behoeve van de collectie blijkt in latere jaren, toen de zusjes Jeannette en Clara – dochters van het echtpaar Dondorp-Sturkop – in de krant lof werd toegezwaaid vanwege hun fraaie borduurwerk.) Sommige vrouwen droegen zelfs valse krullen, die aan het haar vastgezet konden worden en fraai onder de hoed vandaan kwamen. Op reis gaan was voor vrouwen toentertijd een omslachtige onderneming. Afgezien van de vele lagen kleding moesten er grote hoedendozen mee. Die vormden op zichzelf ware kunststukjes, maar namen ook veel ruimte in. Mannen

droegen ook graag hoge hoeden. Het was allemaal te vinden bij Dondorp. Behalve de fabricage van hoofddeksels met toebehoren en de verkoop van herenmode was men ook aan het *decatiseren* geslagen. Voor wie – net als schrijver – met de term *decatiseren* onbekend is, schiet Van Dale te hulp: het textiel werd met oververhitte stoom behandeld om de stof vaster en soepeler te maken. Vanaf medio 1854 adverteerde men met deze dienst, waartoe zelfs een bekwame *decatiseur* in de arm was genomen, op wiens schouders een volledige *decatiseerfabriek* was opgericht, om lakens en buckskins fijne glans, zacht gevoel en vastheid te doen verkrijgen.⁴ Bovendien werd bij Dondorp ook *geapprêteert*. Wij weten allen wat dit betekent: de stoffen zien er dan weer als nieuw uit.

In 1854 adverteerde Dondorp de winkel onder de naam *Magazijn de Koophandel*. Daar verkocht men ook *solide en nette* regenjassen, mantels, broeken en andere kleding. Met het oog op de zuinigheid, kon men die kledingstukken na het gebruik daarvan in zakken opbergen, zodat ze geen last veroorzaakten. In de fabriek werden voor de klant bijpassende reismutsen en jachtpetten van dezelfde stof als de kledij vervaardigd. Ook winterkleding van laken, buckskin, castor en andere materialen waren verkrijgbaar. *‘En al wat verder tot hun vak behoorde’,* terwijl *‘reële behandeling en billijke prijzen hun leus bleven’*. Hieraan kunnen wij zien dat het assortiment zich voortdurend uitbreidde. Gedurende de jaren daarop bleef Dondorp zich op soortgelijke wijze in de kranten aanbevelen. In 1864 zaten zij een tijdje in de

N 6503001 22

MODE 1888.

ONTVANGEN

Een Buitengewoon Groot assortiment Viithoeden
uitsluitend **PRIMA QUALITEIT**
ELEGANTE MODELLEN.

f 2.10 - f 2.60

Onovertrefbaar, Duurzaam,
Licht en Kleurhoudend.

Alleen verkrijgbaar in de Centraal Duitsch Viithoeden Dépôt's
SAL. DONDORP & Z.

Nieuwendijk, 209. Utrechtschestraat, 26.

Een voorbeeld van de vele creatieve reclameuitingen van de Firma Dondorp

verbouwing, want toen werd de onderpui van het winkelpand versterkt met een ijzeren puibalk en ijzeren staanders. Het gezin van Salomon Dondorp, dat zich rond de opening van de zaak aan de Nieuwendijk 209 had gevestigd, bleef daar wonen.

Zoals zo vaak gebeurde nam het bedrijf en passant andere handel mee. Zo kon men bij Dondorp staatsloten bekomen. In 1875 werden de voorgevel verbouwd en de bekapping van de winkel vernieuwd. Drie jaar eerder had Isaac, Salomons enige zoon, zich samen met zijn vrouw Esther Sturkop en hun ontspruitende gezin gevestigd in het winkelpand. Isaac en Esther waren in 1869 getrouwd en zij hadden sinds hun huwelijk naast de winkel gewoond, op nummer H41. Salomon, de oprichter, liep al tegen de 65 toen zijn zoon boven de winkel ging wonen. In 1880 vond daar een *Groote Opruiming* van bonte heren- en kindermutsen plaats.

In 1882 stierf Salomon Dondorp, waarna Isaac en zeer waarschijnlijk zijn zwager Ephraïm Barnstijn (hij was met Isaacs zus Schoontje getrouwd en woonde in hetzelfde pand), de zaak voortzetten. Het is niet steeds goed gegaan, want in 1893 trof hen een faillissement. Er moet voldoende veerkracht zijn geweest, want twee jaar later kon de clientèle weer terecht op de Nieuwendijk, nu onder de fraaie naam *Aux Mille Chapeaux*. Daarbij werd aangegeven dat dit de heropening betrof van het 'bekende hoedenmagazijn van den heer J. Dondorp Sz'. (We zien aan de initiaal dat Isaac, zoals vaker het geval was, zich Jacques liet noemen.) Datzelfde jaar werd de winkelpui opnieuw verbouwd.

In de jaren daarna stond J. Dondorp Szn regelmatig met advertenties in de kranten. Bovendien werd er, vaak geestig en fraai bewerkt en gekleurd, reclamemateriaal verspreid.⁵ Het bedrijf was aan het eind van de negentiende eeuw een van de bekendste, zo niet dé bekendste, hoedenfabriek van Amsterdam. Er was destijds een tweede winkel in de Utrechtsestraat en er stond een fabriek in de Anjeliersstraat.⁶ Vroeg in 1909, toen Isaac al tegen de zeventig liep, werd hij opnieuw failliet verklaard. Kort daarop nam het gezin, waar nog drie van de acht inmiddels volwassen kinderen thuis woonden, afscheid van het adres aan de Nieuwendijk. De firma en de familie waren daar meer dan een halve eeuw te vinden geweest. Vanaf toen woonden zij aan de Oudezijds Achterburgwal. Medio 1911 is Isaac daar overleden.⁷ In het adresboek van Amsterdam stond in dat jaar op dit adres nog steeds Dondorp's Pettenfabriek vermeld. Men zou zich kunnen voorstellen dat Isaac en de zijnen, na het faillissement, op het nieuwe adres (een deel van) de zaak hebben voortgezet. Mozes Martin, de jongste zoon van Isaac en Esther, stond in 1912 nog bekend als reiziger in hoeden en petten, een beroep dat hij zonder twijfel uitoefende in de zaak van zijn vader. Isaacs schoonzoon Lucas Sarlie verdiende in die tijd met hetzelfde beroep als zijn zwager Mozes Martin de boterham. Maar daarna richtten zij hun pijlen op andere

beroepen en aan de firma Dondorp was een definitief einde gekomen. Er is meer dan genoeg aan materiaal en gegevens verzameld voor een heel wat uitgebreider artikel dan in het kader van dit blad kan worden geplaatst, maar hopelijk is hiermee een beeld ontstaan van de omstandigheden waaronder een Amsterdamse familie het hoofd boven water hield. Zo kan de lezer zich een beeld vormen van voorouders die zich daar met de heersende mode tooiden.

De winkel van Salomon Dondorp & Zoon, tevens bekend als het Centraal Duitsch Vilthoeden Depot aan de Nieuwendijk 209 in de negentiende eeuw. [Foto Stadsarchief Amsterdam]

Tot besluit een persoonlijke noot. De grootmoeder van de schrijver bracht in haar jonge jaren bestellingen rond voor een hoedenwinkel. Daarna leerde zij grootvader Isaac Sturkop kennen, een neefje van Esther Dondorp-Sturkop. In de familie is nooit doorgegeven dat het bedrijf waarvoor oma werkte binnen de familiekring te vinden was, maar het roept een beeld op van hoe die twee elkaar kunnen hebben ontmoet.

Noten

- 1 In dit artikel wordt de oorspronkelijke tekst in de annonces verder niet steeds weergegeven, hoewel die in onze tijd vaak gemakkelijk en vooral uiterst beleefd overkomt.
- 2 Het is nog niet onderzocht wie deze compagnon was.
- 3 Een uitvoerige en gemakkelijke beschrijving vindt men in de publicatie *Hoeden Vliegen In Het Rond* op de website van het Stadsarchief Amsterdam.
- 4 *Buckskin* is het leer van de gemsbok (een Zuid-Afrikaanse antilope); de term werd ook wel gebruikt voor hertenleer. Iedereen zou de website <http://kranten.kb.nl/> eens in werking moeten zetten. Voor dit artikel leverde bijvoorbeeld de zoekterm Dondorp een schat aan informatie op. *Castor* is heden ten dage meer bekend: bever.
- 5 Het zo verhelderende reclamemateriaal werd teruggevonden in het Stadsarchief Amsterdam onder toegangsnummer 15009, inventarisnummers 9779-9788.
- 6 Deze gegevens werden in 2001 verstrekt door drs. Peter-Paul de Baar, hoofdredacteur van *Ons Amsterdam*. Hij maakte de schrijver ook attent op het bestaan van het vaak kleurige reclamemateriaal dat op het Stadsarchief bewaard is gebleven.
- 7 Isaac Dondorp is 70 jaar geworden. Esther Dondorp-Sturkop stierf in 1924, op de leeftijd van 77 jaar. Van hen en hun nazaten is veel bekend, echter veel te veel om in dit artikel te kunnen worden opgenomen.

Parenteel van Salomon Dondorp

- I **Salomon Dondorp**, zoon van Mozes Isaac Dondorp en Klaartje Salomon Bernstijn, geboren in Haarlem rond 1811, overleden in Amsterdam op 26 april 1882. Salomon trouwt in Amsterdam op 23 juli 1834 met **Jetta van Berenstein**, dochter van Alexander van Berenstein en Schoontje Mozes Witmond. Jetta is geboren in Rotterdam rond 1806, overleden in Amsterdam op 3 juli 1877.

Van het echtpaar Dondorp-van Berenstein zijn twee kinderen bekend:

1. **Schoontje Dondorp**, geboren in Amsterdam in juni 1838, begraven in Muiderberg op 26 mei 1895. Schoontje trouwt in Amsterdam op 8 september 1864 met Ephraïm Barnstijn. Ephraïm is geboren in Zutphen op 21 juli 1840.
 2. **Isaac Dondorp**. Volgt II.
- II **Isaac Dondorp**, geboren in Amsterdam op 21 juli 1840, overleden aldaar op 12 juli 1911. Izaak trouwt in Amsterdam op 20 mei 1869, met **Esther Sturkop**, dochter van Mozes Koopman Sturkop en Rosalie Philip Hont. Esther is geboren in Amsterdam op 24 juni 1847, overleden aldaar op 25 oktober 1924.

Van Izaak en Esther zijn tien kinderen bekend:

1. **Salomon Dondorp**, geboren in Amsterdam op 11 februari 1871, overleden in Apeldoorn (Het Apeldoornsche Bosch) op zaterdag 11 december 1937.
2. **Rosalie Dondorp**, geboren in Amsterdam op 28 maart 1874, overleden in Auschwitz op 17 september 1942. Rosalie trouwt in Amsterdam op 31 december 1896, met Elias Marcus Koster, zoon van Mozes Koster en Jansje Spier. Elias is geboren in Amsterdam op 3 juni 1871, overleden in Antwerpen op 27 december 1935.
3. **Henriëtte Dondorp**, geboren in Amsterdam op 16 september 1877, overleden aldaar op 14 maart 1954. Henriëtte trouwt op 16 augustus 1905 met Abraham Bartholomeus Kuijt, zoon van Hendrik Cornelis Kuijt en Johanna Elisabeth Maria Goffree. Abraham is geboren in Amsterdam op 18 oktober 1866, overleden aldaar op 30 mei 1945.
4. **Anna Dondorp**, geboren in Amsterdam op 8 oktober 1878, overleden aldaar op 17 september 1942. Anna trouwt in Amsterdam op 8 augustus 1907 met Jacob Dias Santilhano, zoon van Mozes Dias Santilhano en Mathilda van Ham. Jacob is geboren in Amsterdam op 28 september 1876, overleden aldaar op 15 september 1942. (Opvallend zijn de direct op elkaar volgende data van overlijden en het feit dat beiden overleden op hun huisadres).
5. **Mozes Dondorp**, geboren in Amsterdam op 2 augustus 1880, overleden aldaar op 17 november 1882.
6. **Jeannette Dondorp**, geboren in Amsterdam op 24 maart 1884, overleden aldaar op 16 mei 1951. Jeannette trouwt in Zaandam op 26 maart 1908 met Lucas Sarlie, zoon van Hartog Sarlie en Vrouwje Hen. Lucas is geboren in Amsterdam op 24 april 1880, overleden op 17 december 1943.
7. **Clara Dondorp**, geboren in Amsterdam op 12 februari 1886, overleden aldaar op 3 juli 1954. Clara trouwt in Amsterdam op 26 maart 1914 met Martinus Daniel Willem van Reijendam, zoon van Martinus Jan Simon van Reijendam en Johanna Barbara de Rooij. Martinus is geboren in Nieuwe Niedorp op 9 juni 1884, overleden in Nederlands Oost-Indië op 30 mei 1944.
8. **Mozes Martin Dondorp**, geboren in Amsterdam op 27 september 1887, overleden in St. Joost-ten-Noode (België) op 9 februari 1948. Mozes trouwt in Zaandam op 4 januari 1912 met Johanna Sanders, dochter van Jacob Sanders en Anna Allemans Hartog. Johanna is geboren in Den Haag op 4 maart 1883, overleden in Amsterdam op 8 oktober 1958.

9. **Jansje Jenny Dondorp**, geboren in Amsterdam op 24 juni 1889, overleden aldaar op 21 april 1964. Jansje trouwt in Zaandam op 17 maart 1910 met Isidor Sanders, zoon van Jacob Sanders en Anna Allemans Hartog. Isidor is geboren in Dordrecht op 5 november 1885, overleden in Zeist op 4 september 1959. (Broer en zus Mozes Martin en Jansje Jenny trouwden dus met zus en broer Johanna en Isidor.)
10. **Jacoba Dondorp**, geboren in Amsterdam op 29 maart 1891, overleden aldaar op 17 september 1891.